

Szerkesztő: Körmeny Regina

LELŐ

HELY

A TIT Ásványgyűjtő szakkör hírlevele

2011/II. szám

**Szalagos kalcedon a Hideg-kúti telérből, Gyöngyösorszi
Krizsán Sándor gyűjtése, csiszolata**

Fénykép: Körmeny Regina

Pdf-ben letölthető: www.mamit.hu és www.geomania.hu

TARTALOM

Évkezdő a Mátyáshegyen.....	2
A piliscsévi szulfidos ércesedés nyomában.....	2
A Bercel-hegy két arca.....	6
München, kitérőkkel (2010).....	8
ELVESZETT VILÁGOK.....	11
Gyöngyösorszi bányászati emlékei – egy szerelmes vallomás képekben.....	12
Téli gyűjtés a Mátyás-hegyen.....	23
A Kis-Lipót téli ajándéka.....	25
Könyvajánló.....	29
Válogatás Tárnoki Pál udvari festőnk rajzaiból.....	30

Évkezdet a Mátyáshegyen

Mint eddig mindig, most is nagyon jól sikerült az új év köszöntése a Mátyás-hegyen. 17 klubtag, két unoka és egy édesanya volt a társaságban. Az időjárás is örült nekünk, mert vakítóan sütött a nap, nagyon kellemes idő volt. A feljutás sem jelentett problémát, a lépcsőkről korábban leolvadt a hó. De mivel úgy gondolom, hogy sokakat visszatart a hegymászás, jövőre másik helyszínt választunk.

Legyen jó évünk!

Eszesné Kuhn Gizella

Fénykép: Eszesné Kuhn Gizella

A piliscsévi szulfidos ércesedés nyomában

Az Erdélyi J. (1960) által készített érckutatási jelentés alapján Kovács-Pálffy Péterrel és nejevel indultunk egy szép őszi napon, megkeresni a Piliscsév felett induló Vörös- út menti higany-indikáció nyomait. A Vörös-út Piliscsévről Pilisszentlélekre vezet, festői környezetben, a Csévi-szirtek és a Klastrom-szirtek közötti völgyben. Számos a triász korú dolomitban képződött, jól megkutatott barlang található az út mentén. A gyaloglás lerövidíthető, ha nem Piliscséből, hanem Klastrompusztáról indulunk, így útba ejtve a Pálos kolostor romjait is. Így tettük mi is. A kocsit a Pálos kolostor előtti parkolóban hagytuk és némi fényképezést követően indultunk a piros □ jelzésű turistaúton, mely kb. 1 km-t követően betorkollódik a Vörös-útba.

A Pálóc kolostor romjai Klastrompusztán

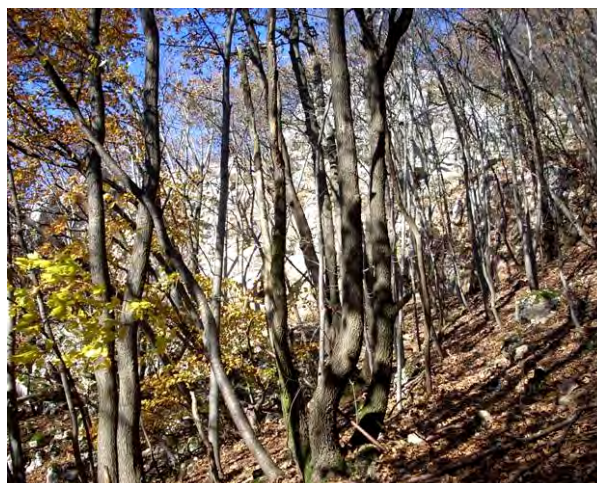

A Vörös-út felé tartva

A fákról csendesen hullott az utolsó lomb, az út enyhén emelkedett, de nem vészesen és hamar kilátás nyílt a Csévi-szirtek fehér sziklaira, melyek meredeken leszakadnak dél felé. Az úton található törmelék lassan vörösre váltott, szinte biztosra vehető, hogy ettől kapta meg a nevét. A vörös színért a hematit felel, mely porszerű megjelenésben, foltokban, erekben szövi át a fehér dolomitot.

A Csévi-szirtek látványa a Vörös út felől

A Klastrom-szirtek alján, itt kezdődik a törmelékmező

Végre felértünk a dombra és tőlünk É-Ny-ra megjelent a Klastrom-szirtek meredek sziklafala, mely majdnem egészen Klastrompusztáig követhető. A szirtek alatt széles törmelékmező képződött, mely egészen az útig ért, így felesleges volt ásni, a kövek terítéken voltak. Hamarosan kiderült, hogy egy bizonyos fajta kőzetet kell keresni, nem a hófehér, sárgásfehér vagy rózsaszín tömör dolomit rejti a szulfidos ércesedést (bár végül ott is találtunk egy kagylóbélben), hanem egy fehér kalciterekkel sűrűn áthálózott, hol szürke, hol vörös foltokat tartalmazó, töredezett, inkább sötétnek tűnő dolomitot.

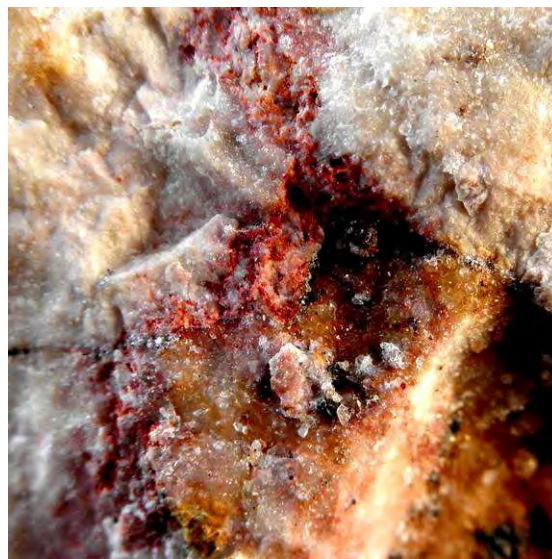

Pirit utáni vasoxid-álalakok – itt jól látható, milyen fajta kőzetet kell keresni

Pirit utáni goethit, hematit

És pillanatok alatt meglettek az első leletek, szépen kifejlett 1-5 mm-es pirit utáni goethit és hematit és a kalcit szegélyén megjelenő, itt inkább téglavörös, mélyvörös, mint málnaszínű cinnabarit, porszerű, vagy vaskos megjelenésben.

Cinnabarit kalciton

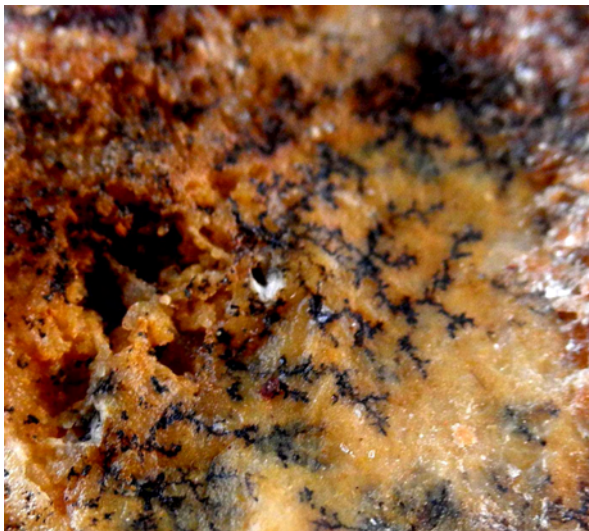
Mivel a szirtekben lévő vörös agyagtöbrökből is kimállanak nagyobb darabok, a vaskos cinnabarittal könnyen összetéveszthető, tehát ne a kemény agyagtömböket csépeljük (bár repedéseikben néha megjelenhetnek 1 mm körüli hematittáblácskák), hanem maradjunk a leírt kőzetnél. A repedések mentén, a kőbelek üregeiben megjelenő kalcit többnyire színtelen, vagy enyhén sárga, a kristályok mérete ritkán haladja meg a 3 mm-t.

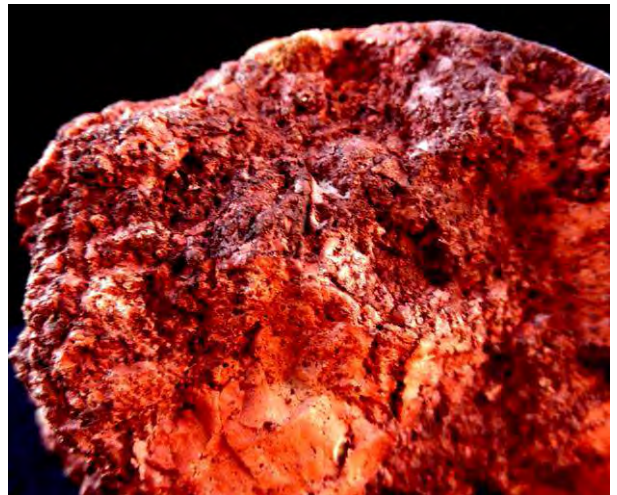
Víziszta kalcit

Kalcit

Mangánoxid goethites kalciton

Vaskos cinnabarit

Kagylókőből kalcitos, kaolinitos kitöltése, cinnabarit-szegéllyel

Néha mangánoxidok is társulnak az egyébként szegényes ásványtársuláshoz. Zsókának sikerült egy szép kis kagylóbélben cinnabarittal szegélyezett kalcitot is találni, a kalcitot részben agyagásvány fedte. Ennek kiszabadításához azonban már férfikéz kellett...

Nem követtük az utat Pilisszentlélekig, hanem a Klastrom-szirteknél visszafordultunk. Az ércesedést eredetét sem kerestük, mely valahol a sziklatornyokban rejtőzik – hiszen az egész terület szigorú természetvédelem alatt áll. A szép őszi kirándulásunk így is hozta a várt eredményt.

Körmendy Regina

Fényképek: Körmendy Regina

Irodalom: Erdélyi J. (1960): Jelentés az 1960. június 9.-én Csév környékén végzett ércutatásról, Kézirat, MGSz Adattár

A Bercel-hegy két arca

Beírtam a naptáromba 2010. nov. 6.: Bercel-hegy, andezitbánya. Alig vártam, hiszen egy új bányát látok a Cserhátban. Térkép elő! Nézem, a fenébe is – ez az a szörnyű nógrádkövesdi bánya, ahol már egyszer jártunk és nagyon rossz élménnyel, szinte futva távoztunk. Pár éve egy kis autóval négyen elindultunk a bányához. Előtte egész éjjel szakadt az eső, de mire elindultunk, már elállt. Megérkeztünk a bányához, gondoltunk, besírjuk magunkat, ha már ilyen időben ide jöttünk. Hatalmas gépek vártak mint egy amerikai sci-fi filmben, de ezenkívül a kutya sem, csak a méla csend. Felmentünk a bányaszintre. Akkoriban 2005-ben ez csak egy nagy belső udvar volt, emeletek nélkül. A bánya vége ködbe vészett. Amikor hallottuk, hogy leomlanak valahol a falak – ennek hangját sohasem felejttem el – feladtuk és sietve távoztunk. Gondoltam: ide soha többet.

A berceli bánya 2005-ben, ködben

Bercel 2010-ben, zöld színű tóval, napsütésben

Nos, ezt a bányát most Bercel-hegy néven nyertem meg. A bejáratnál vártak és kellemes kísérőnk egész nap velünk maradt. Sokat tanult tőlünk. A bánya azóta többszintes lett az igen intenzív kitermelés folytán, az alsó szinten szép tavakkal, melyekből állandóan szivattyúzták a vizet. Bejártuk az egész bányát, minden szintjét. A bal oldalon piritet, markazitot találtunk. Az

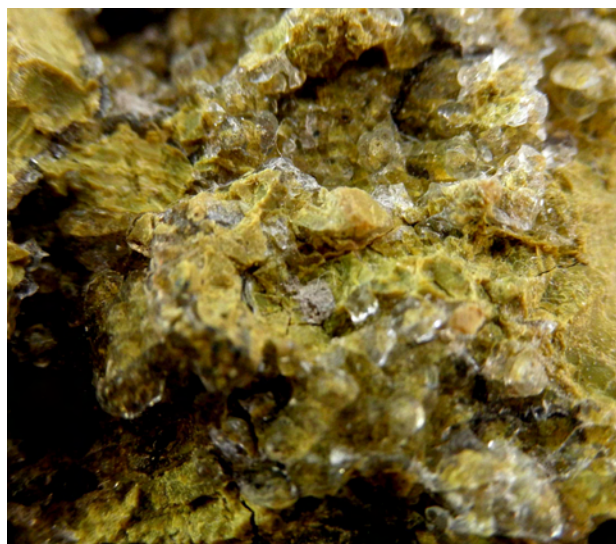
idő gyönyörű volt, a nap hétágra sütött. A bányafal andezit-oszlopai még színeseknek tűntek. Elfáradva átjöttem a jobb oldalra, ahol ketten jöttek, szép gipszkristályos darabokat hozva. Így új erőre kaptam és két nagy sziklából apró szilánkokat hasítottam, mindegyiket megnézve, mit rejt a belsejük. Lassan az egész társaság átszivárgott, látván a csodakristályokat és Gizi is rásegített a telefonnal. Még egy órát kisírtunk, meghosszabbítottuk az ittlétet, annyira jól éreztük magunkat. Gyűjtöttünk markazitot, piritet, gipszet, fényes goethitet, kalcitot, aragonit-pamacsokat, nontronitot, opált, szideritet és vasszulfátokat. Persze, ha találunk ezt-azt, az mindig feldobja az ásványgyűjtőket.

*Gipsz, goethit bomló markaziton,
Eszesné Kuhn Gizella gyűjtése*

Sárga kalcit, Hartmann Béla gyűjtése

Nontronit üvegopállal

Sok ásvánnyal megtöltve motyóinkat, elégedetten távoztunk. Nyugtázva: ez egy jó nap volt. Köszönet a kitalálójának és szervezőjének!

Fabriczki Judit

*Lelőhelyképek: Fabriczki Judit (2005)
Eszesné Kuhn Gizella (2010)
Ásványképek: Körmendy Regina*

München, kitérőkkel (2010)

Megint elmentünk a mindenévi nagy népünnepélyre, azaz a Münchener Ásványbörzére. Már évek óta kiterjesztettük egy kicsit az élményt, kis városlátogatással, vagy kastéllyal, mikor-mivel. Az ideai kombináció Idar-Oberstein volt, persze ez jóval meghosszabbította és megdrágította az utat. De szerintem az élmény megérte a fáradságot. Mert bizony fáradságos volt, kár tagadni. Az első napon le kellett darálni azt az 1200 km-t, nem semmi, miután kevesen voltunk, kis busszal mentünk, ez a kényelem rovására ment. De odafelé még csak-csak, hiszen nem voltunk még sokan, a visszaúton többen lettünk.

Este tízre értünk a szállásunkra, egy ifjúsági hotelbe, ahol elég kényelmesen tudunk elhelyezkedni fürdőszobás szobákban, büfé-reggelivel. Itt két éjszakát töltöttünk. Idar-Obersteinről csak annyit: egy mese városka, ahol minden bolt ásványt, drágakövet árul. Hol lehet kenyeret venni, ez nem derült ki, itt úgy látszik, kőlevest eszik mindenki.

Idar-Oberstein, városi látkép

Idar-Oberstein, ásványmúzeum

Az utcai kutak, kapukilincsek ametisztal, achátlapokkal vannak kirakva,. Megnéztünk néhány boltot, egy csiszoló műhelyt, nagyon kedvesek voltak és nem volt semmi vásárlási kényszer, persze kínálgattak sok széppel, de mi erősek voltunk.

Megpróbáltunk gyűjteni valahol, de a bányába csak hétfvégén lehet bemenni. Viszont aki keres, az talál, egy út menti meddőhányón guberáltunk egy kicsit, leginkább szép rajzolatú mandulaköveket találtunk.

Nagy élmény volt a Fischbach-i rézbánya! Az 1500-as évek óta bányásztak itt a rezet, hihetetlen munkakörülmények között, de ugyanakkor azt magyarázta a bácsi, aki vezetett minket, hogy milyen jól kerestek, és ha nem esett rájuk a kő, akkor ötven évig is éltek.

A fischbachi rézbánya bejárata

Fischbachi termésrész

Az éves jövedelemből ugyan nem vehettek lovat, de havonta egy disznót igen és ezzel a család élelmezése meg volt oldva. Olyan szűk járatokat láttunk, hogy oda csak gyerekek férhetettek be. A nők főztek a bányában és tették, amit tudtak.

Nekünk fantasztikus volt a látvány, de ha belegondolunk, milyen lehetett ott vakosodva kalapálni az ércet...hááát! Még ma is van réz elég nagy mennyiségben, de már nem éri meg lefejteni, mert máshol olcsóbban kitermelhető. Persze volt fotó, szuvenír stb.

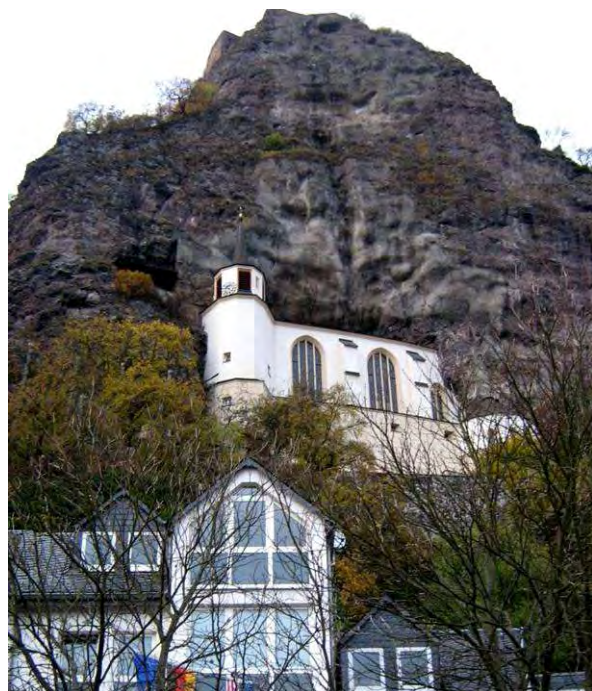

Fischbachi csoportkép és emléklap

Barit, egy kis ízelítő a múzeumból

Vissza Idarba, séta a városban, a bátrabbak felmászta a sziklatemplomba, ami nem volt csekélység, 216 lépcsőt kellett legyűrni és még vagy százat a templom belsejébe. Az 1400.-as években épült és bizony működő templom, a hívek felbandukolnak vasárnaponként. Lejönni sem volt egyszerű, de ez legalább gyorsan ment.

Fent a magasban fehérlik a sziklatemplom

Másnapra maradt a múzeum, ahol órákig bámultuk a csodálatos kincseket, csak áradozni lehetett, hogy mit ad ki magából a föld.

Itt megtudtuk, hogy azért van lehetőség kis kotorászásra. Találtunk jó tanácsra egy kőomlást az út mentén, ahol ígéretesnek tűnt a hegy. Viszont nagyon bokatorós volt a talaj, ennek ellenére néhányan találtak szép kvarcot, geodaféléket. Sajnos menni kellett tovább, ide több idő kellett volna.

Még erre a napra más program is volt – Heidelberg, a híres egyetemi város. Csak rövid körsétára futotta meg a várra, ahova siklóval lehet felmenni. Hatalmas romos vár, egy villámcsapás tette tönkre, de még így is impozáns látvány.

Ezek után már más nem volt, mint rohanni Münchenig, Sauerlachba, a szállásunkra éjfélre értünk.

Innen már ismerős volt a terep, hiszen évente idejárunk. A börze mindig lenyűgöző méreteivel, kínálatával, no és az áraival... Hihetetlen, hogy mi minden van eladó, amiknek inkább múzeumokban lenne a helye. De hát pénzért minden eladó.

Sok újdonság idén talán nem volt, inkább a régebbi „újdonságok” voltak már nagyobb mennyiségben (cavansit, gömbkalcit). Az ékszer itt is nagyon sok, de most már a rendezés logikusabb, van ásvány-terem, fosszília-terem és ékszer-terem, természetesen átfedésekkel, de ez már nem jellemző. Sajnos az érdekesebb ásványok mihozzánk nem kerülnek el, miután ezek drágák, legfeljebb a gyűjtő vesz magának egy darabot, ezek nem „kereskedelmi” cikkek, részint az árak miatt, részint ritkaságuk miatt. Magam részéről szívesen veszek az északi országokból származó érdekességeket (Izland, Norvégia stb.).

A bolhapiac elengedhetetlen szombati program, itt aztán van minden, leírhatatlan választék.

Nem bírom ki, hogy egy kis kritikát ne gyakoroljak a csapatunkra. Nekem ez lett volna az elképzelésem, hogy ha már ilyen messzire elmegyünk, akkor két napra menjünk és Münchenre elég a másik kettő, hiszen ott már annyiszor voltunk. De ezt leszavazták egyesek, nagy kár, mert nagyon sok szépség kimaradt, még egy fantasztikus drágakő-múzeum, és lehetett volna több időt szánni a gyűjtésre is.

De a kereskedelem legyőzte a tudásvágyat! Hogy ide még egyszer elvetődünk vajon, ez bizony nagy kérdés.

Azért ne legyek hálátlan, gyönyörű volt, és a csoport kisebb része felment a sziklatemplomba és a várba, még ha fáradságos is volt, meg pénzbe is került...

Majd talán még ebben az életben megismételjük.

ELVESZETT VILÁGOK

Kedves Olvasó!

Fenti címmel egy olyan cikksorozatot szeretnék indítani, amely a magyar bányászat történelmének szenteli figyelmét. Sok-sok leletmentő tábor, túrát vezettem már, és mindig átsuhant az agyamon a szomorú gondolat – vajon az utolsó volt-e? Az óra kegyetlenül ketyeg, évről évre egyre több lelőhely tűnik el a térképről, és vele együtt minden, amiről valamikor hírt adott, virágzó bányászatról, az ott dolgozó és élő emberekről, sikerekről, kudarcokról. Ott voltunk, amikor eltemették az ajkai és a lencsehegyi szénbányászatot, megsirattuk gyönyörű Esztramosunkat, Beremendet, elkísértünk sok-sok bauxitbányát az utolsó útjukra, Tükröstanyán az utolsó kalcitos csigát szedtem fel a dózer alól és Komlón menekítettem ki a csak pár órára leparkolt kocsimat az üzemi útra letolt hányófal alól, melynek megkutatását a nap végére akartuk hagyni.

Az, hogy megfogyatkoznak lelőhelyeink, csak egy dolog, sokkal fájdalmasabb az a tény, hogy velük együtt kihalnak generációk, akik az emberi lét egyik legrégebbi iparágát folytatták, gyakran egészségüket, sőt életüket kockáztatták érte – a bányászatért, a bányáért.

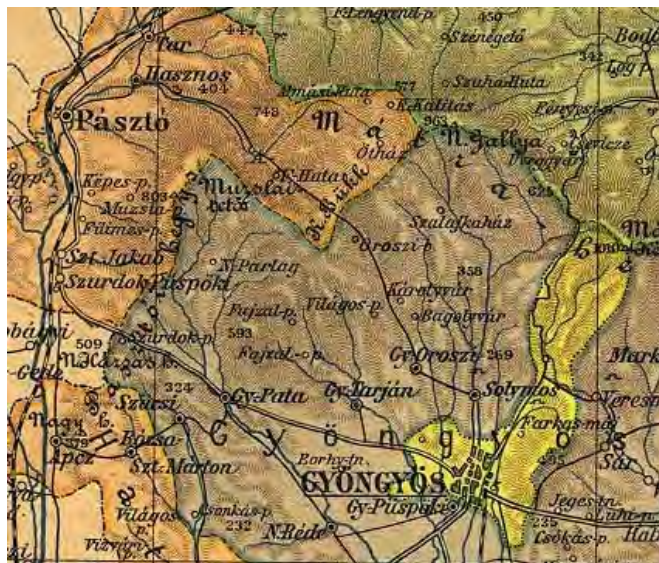
A szászországi ércbányászok büszke jelmondata „Minden a bányából származik” mintha nem hallatszott volna ide, Magyarorszáig, mert hova lesz a magyar ércbányászok büszkesége, ha a múltjukat eltemetik? Az egykori gazdag magyarországi arany-és ezüstbányákra hány kiépített, in-situ helyreállított, mindenki által látogatható, kiszolgáló épületekkel, infrastruktúrával ellátott táró, akna emlékeztet? Egy sem! Pár méter kitakarított járat, folyamatosan feltört, ellopott kapu, összefirkált vagy letört tábla, ez mind, ami tanúként maradt. És kihalni készül az utolsó bányászgeneráció is, majd eltűnik, nyomtalanul, és a Jó szerencsét! üdvözlésre zavart tekintet válaszol – ki is beszélt olyan furcsán?

*Ne hagyjuk, legalább most még nem. Kevesen vannak közöttünk, akik tesznek valamit azért, hogy ne törldjön ki emlékezetünkől ez a szép hagyomány, ezeknek az emberek a munkája, amiből mindenünk eredt. Egy olyan gyűjtőtársunk szorgalmas dokumentációs tevékenységet szeretném bemutatni, akit a mátrai ércbányák, a táj és az emberek mélyen megérintettek és aki addig meg nem nyugszik, míg a hegyek, völgyek, patakok, földalatti üregek, bányavirágok, ott élő emberek mondanivalóját le nem rögzíti az utókornak. Íme **dr. Nagy László** (Debrecen) képes vallomásai.*

Gyöngyösoroszi bányászati emlékei – egy szerelmes vallomás képekben

(1) Volt egyszer egy bánya, élt 220 évet

Gyöngyösoroszi érces területe alatt a Gyöngyösoroszi-Mátraszentimre, Mátrakeresztes, Gyöngyöspata települések által határolt területet értjük, melyben a miocén korú vulkáni tevékenység folyamán hidrotermákban szálltak fel az oldatok és kicsapódtak a repedések, üregek falán, létrehozva egy hol színes ércekben, hol kvarcban, karbonátokban dús telérrendszert, mely évszázadokon keresztül felcsigázta az egyszerű emberek, az uraságok, a vállalkozók, a bányászok, a kutatók vágyát. A bányászat minden valószínűség szerint már sokkal korábban kezdődött, sőt, lehet, hogy már a bronzkorban is ismertek érclelőhelyeket és helyi érceket dolgoztak fel, írásos feljegyzések azonban csak 1767-től lelhetőek fel, és azok mind már meglévő, de felhagyott bányákról írnak.

Az ércbányászat területe 1910-es térképen (Oroszi-b.-ként szerepel a későbbi Károly-táró környéke)

4 fejezet jellemzi a Gyöngyösoroszi körüli ércbányák történetét:

Első fejezet: 1767-1866 – Az ipari termelés beindítása

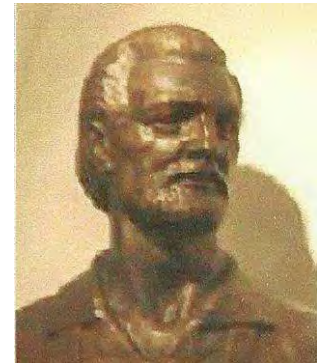
1767 és 1769 között érckutatók kezdték járni a hegyeket, sok beszakadt tárót, horpát fedeztek fel. **1767-ben** a Bánya-bércen kézzel kivésott tárót találtak, melynek bővítését kezdték meg.

XVII.sz. kézi fejtés ábrázolása egy szászországi faragásban
Ehrenfriedersdorf, Bányászati Múzeum, Fénykép: Körmendy Regina

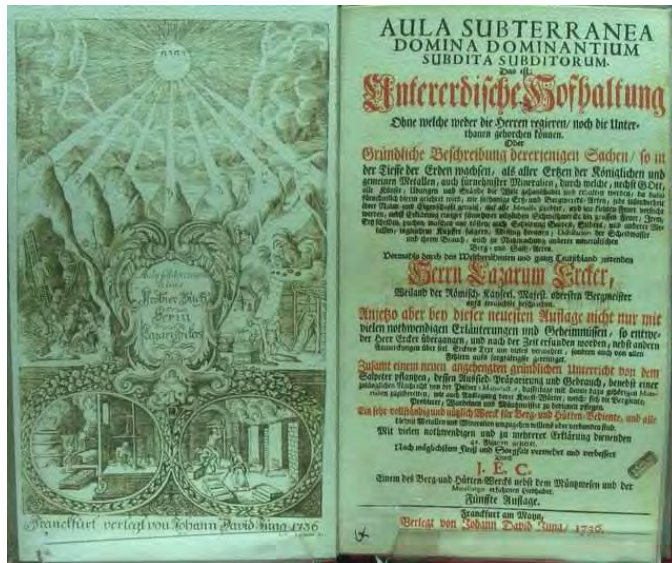
Fazola Henrik miskolci vasműves érdekltséget szerzett az **1769-ben** létesített Szt. János-táró művelésében, 10 héten keresztül több bányászt foglalkoztattak.

1769-ben Hog Pongrác Szentháromság néven tárót létesített az Arany-hegyen.

1770-ben Fazola Henrik az általa felfedezett bányákra részvényeseket keresett (Mária Terézia császárnő lett a főrészvényes) és létrehozta az első mátrai ércbánya-társulatot, ehhez Orczy József báró támogatását is szerezte.

Fazola Henrik (1730-79)

1736-os német nyelvű bányászati tankönyv a Miskolci Egyetem 2010.évi kiállításán Fénykép: Nagy Mónika

1788-1789 között Orczy József ércbányája már üzemelt.

A bányákat **1789-ig** még művelték, **1800-ban** Kitaibel Pál azonban már felhagyott állapotban találta.

1794-ben a Monostor-oldalon indították a Szt. József-bányát.

Majd **40 éves szünet** következett.

1844-1857 között Vass Elek és Vrányi György közös vállalkozásban az érces terület nyugati részén két bányában (György- és Elek-bánya) termeltek ki ólom- és rézércet.

Oroszi keleti részén a Pál-társulat a Pál- és József-táróban dolgozott, zúzóművet és szélrelőt is létrehozta. Feltárták és fejtésbe vonták a Károly-tárót, de csak a dúsércet fejtették le. A Péter-Pál-tárót (alsó táró) 228 méterre bővítették, 19,7 g/t aranyat és 66,25 g/t ezüstöt tartalmazó ércet fejtettek.

1861-ben a Pál társulat anyagi eszközei elfogytak, a társulat beleolvadt a Mátrai Bányaegetbe, ami végül **1866-ban** leállította a munkáját.

A bányászat azután **60 évig** szünetelt.

Második fejezet: 1921-1945 A bányák újraindítása, az ipari termelés kiépítése, a terület megkutatása

1921-1922 között Löw Márton a Királyi Pénzügyminisztérium megbízása alapján tanulmányozta a mátrai ércbányászati helyeket és erről részletes jelentést írt. Felhagyott bányákat talált Gyöngyösoroszi északra és a Hasznosi völgyben az üveghutától délre (ma: Mátrakeresztes, Huta-ként szerepel még a fenti térképen).

1926-1931 között az Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. szerezte a bányászati jogokat és **1926-ban** Glück Zoltán vezetésével ércutatási kirendeltséget hozott létre, **1926 és 1928 között** újra indította a bányászatot több táróban, elsősorban a központi területen (Károly-táró), a Károly-táró elérte az altáró szintjét.

1928-1930 között újraindították a Péter-Pál alsó és felső táróját és létrehozta a Péter-Pál-aknát, megkutatották a Hidekúti és Szákacsurgói felhagyott tárókat is, végül a Károly-tárótól délre telepítették a Vereskői-tárót. Északra terjeszkedve létrehozta a Pelyhesi kutatótárót, a

kibúváásokat egy aknával kutatták meg. A Hasznosi völgyben a Keresztes-bércen, a Tóréti-patak völgyében és az ún. Ravasz-lyuknál létesítettek kisebb tárókat.

1931-ig 1200 méter új vágatot hajtottak és 12.000 tonna ércet termeltek ki. A színesfémárak drasztikus világszerte csökkenése miatt **1931-ben** leállították a termelést, a bányákat a magyar kormányknak kívánták eladni. Rozlosnik Pál megbízást kapott az ércvagyon felmérésére, az ércvagyon fémtartalmát 6067 t ólomra, 13.039 t cinkre becsülte.

1945-ben az Urikány-Zsilvölgyi Rt. eladta a bányát az államnak 550.000 pengőért.

Harmadik fejezet: 1949-1985 A bánya államosítása, az ipari termelés második újraindítása, az ércutatás megerősítése, végül a veszteséges bánya felszámolása

1949-ben megalakult az Ércbányászati Nemzeti Vállalat és 3 éves tervbe beiktatta Gyöngyösorszi érces területének megkutatását. **1950-1951** a bányászat fejlesztését kiemelt feladatként kezelték.

A kutatások fő indulópontja az **1949-ben** kijelölt Altáró-i kutatóüzeme lett. Mivel a Károlyvakakna és a Péter-Pál-akna mélyszerintje 400 méter volt, a 400 méteres szintet nemcsak a víz elvezetésére, hanem a telérek megkutatására is alkalmasnak vélték.

1950-ben külön aknával tárták fel a Nagy-Tölgyes és Kis-Tölgyes-bércen remélt teléret, a mátraszentimrei és bánya-bérci telért is.

1951-ben az 1930-ban kihajtott Péter-Pál-harántot rályukasztották az Altáróra a bányavíz elvezetésére, a Károly-akna elérte a 300 méteres szintet.

Károlytáró látványa Bagolyirtás felől Nagy László fényképe

1952-ben létrehozták a Gyöngyösorszi Ércbánya Vállalatot, gyöngyösi székhellyel.

Akkor el is készült a Gyöngyösorszi és az Altáró közötti útszakasz, addig ugyanis földúton közlekedtek.

1952-ben kezdték meg az ércdúsító építését a Toka-patak völgyében, a meddőiszap-hányót a Száraz-patak-völgye mellé telepítették.

1952-ben az Altáró elérte a 2030 méteres hosszúságot, összekötötték a Péter-Pál-aknával. Aztán elérte a Malombérc-, Kiskút II (Besekunyhó), Pelyhes teléretet, végül harántolta a Bánya-bérci telért is. Kiépültek a Szálkacsurgó-i, Péter-Pál és Bikkszeri harántok is.

1953-ban a Károly-aknát 450 méterig mélyítették, felépült a földalatti szállítógépkamra.

1954-ben kezdték meg a Bánya-bérci telér megkutatását.

1956-1957 között a Péter-Pál-aknát kellett újrabiztosítani, a két bányaszintet összekötő feltöréseket 100 méterig hajtották ki.

1957-ben a Kis-Tölgyes-bércen megnyitották a felső Barit-tárót,

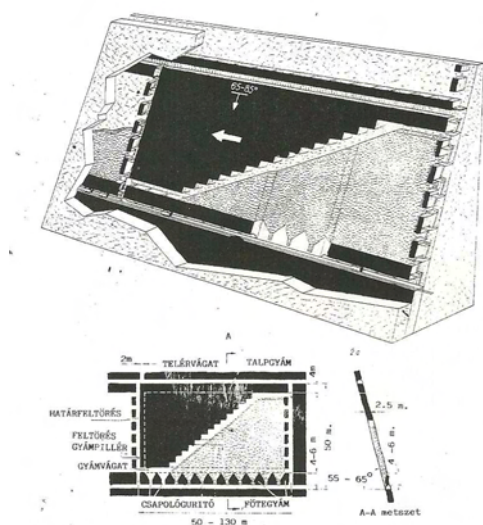
1958-ban az 588 m-nél telepített Katalin-táró megütötte a telért, mélyítették a Nagy-Tölgyesbércen a lejtaknát, feltárták a Bikkszéli telért is.

1960-ban a központi telércsoportot teljes mértékben feltárták és több vékony telérrészt is követték. Földmozgások miatt áthelyezték a robbanószer-raktárt a Károly-táróból a rég felhagyott József-táróba.

1963-ban kezdték mélyíteni a Mátraszentimre-i aknát, a 338 m mély aknára öt szint csatlakozott.

1962-1965 között létesült a központi telérek és a mátraszentimrei telé összekötése, elkészült a Szálkacsurgó-i és a 6-os harántvágat.

Az ércesedés bonyolult elhelyezkedése, a megfelelő művelésmódjának választását egyre nehezítette, a magazinfejtésnél gyakran a beszakadó meddő meghaladta a telérkőzet mennyiségét. A bányából fakadó víz fokozatosan savanyodott, a nehézfém(Pb, Zn, Cd)-koncentráció többszörösen meghaladta a megengedett határértéket, a mésszel lekötött csapadékokat a Bence-völgyben létesített veszélyes hulladéklerakón kellett elhelyezni.

Forrás: A Magyar Bányászat Évezredes Története, 568. oldal

Az ércelőkészítő látképe 1970-ben, Bányászati és Kohászati Lapok, 1970, 103.sz., 726. oldal

Az Altáró megnyitásától a bánya **1985-ben** határozott bezárásáig folytatott kutatás révén 28 telért, telérvágat ismertek meg, a mélységi ércmennyiség azonban ismeretlen maradt.

*Gyűjtés a csillepálya mellett 1981-ben
Képek a TIT Ásványbarát Szakkör naplójából*

Az ércelőkészítő 1986-ban

1986-ban a bányát víz alá helyezték, a felszínre nyíló aknákat betömedékelték, a tárókat – úgyahogy – lezárták.

Gyöngyösoroszi ércbányászata megszűnt létezni, a bányászok, családjainak sorsával nem sokat törődtek.

Negyedik fejezet: A bányák rekultivációja (elvileg 2012-ig)

A bányák rekultivációja a 90-es évek végén indult, elsősorban a felszíni meddőhányók eltávolításával, befedésével, a meddőanyagot a Száraz-pataki depóra helyezték, a Mecsekérc Zrt. elkezdte a mélyszinti bányák biztosítását is, melyhez több tárót újranyitották a leleményes (és jó kapcsolattal rendelkező) gyűjtők nagy örömeire. 2008-ban a Mecsek-Öko Zrt. a végleges bezárást eredményező rekultivációra kapott megbízást, melyet elvileg 2012. dec. 31.-ig kellene elvégeznie. A munkálatokhoz tartozik:

- a mátraszentimrei akna kinyitása, biztosítása
- az Altáró kinyitása, biztosítása
- a Toka-patak és a Száraz-ér karmentesítése
- a Száraz-völgyi zagytározó tájrendezése
- a hordalékfelfogó kármentesítése
- az Ipari-víztározó kármentesítése

A munkálatok egészen 2010. közepéig folytak, több meddőhányó már eltűnt (Károly-táró, Péter-Pál-táró, Bányabérc környékéről), de kétséges, hogy tartható-e a határidő. Csak a 2010-es heves esőzések rengeteg bányalétesítményt megrongáltak, tárók, aknák szakadtak be., ezenkívül 2010. nyarán a kormány zárta a rekultivációra szánt állami támogatást, így a munkálatok 45%-os készülségi foknál leálltak.

*A Péter-Pál rekultivált meddőhányója 2010-ben
Fénykép: Nagy Mónika*

*A Száraz-pataki depó bányabérci anyaggal 2007
Fénykép: Körmeny Regina*

A gyűjtőkre most még mosolyoghat a szerencse, hiszen a meddőhányók elhordásával számos érdekes darab marad a földön, de pár éven belül a Gyöngyösoroszi bányák ásványgazdaságát már csak a gyűjteményekben őrzik, a lelőhelyek feledésbe borulnak.

Szomorú, hogy egyetlen egy **tárórendszer** nem találtak érdemesnek, hogy az utókornak hírt adjon Gyöngyösoroszi több száz éves bányászati múltjáról!

A magántulajdonban lévő József-táró az egyetlen, legalább külsőleg helyreállított táró Fénykép. Körmendy Regina

És most következzenek Dr. Nagy László képei, melyek a rekultivációs időszakban készültek:

(2) Tárók és aknák – bejáratok a földalatti világba

Szt. Borbála, a bányászok védőszentje az Altáró falán

A Károly-táró kiszereelt, lefalazott bejárata

Régi faácsolatok az Ezüsbánya-völgyi táróban

A megnyílt bányabérci táró

Improvizált föld alatti kápolna az Altáróban

Altáró fényben

Pelyhes-telérvágat tiltókereszttel

Ezüsbánya-völgyi táró bejárata

Felső Péter-Pál táró betömedékelés előtt

A felső Péter-Pál-táró betemetett helye

A Péter-Pál akna régi betonfedele

Új Károly-táró betemetett bejárata

Szálkacsurgói táró bejárata

Lajos-táró beszakadása

Vágat az Új-Károly-tárhoz

Mátraszentimrei lejtősakna bejárata

Mátraszentimrei aknatorony

Károly-akna

Csillék a Szt. Imre-haránt vágvégén

Penészgombák faácsolaton

A betemetett IX. akna

Szellőző akna a talajban

Kiskúti csapásvágat

Máglya-biztosítás a Szálka 2-esnél

TH-íves biztosítás az Altáróban

Vasbeton-gerendás biztosítás

Valamikor még szolgáltak valamire ezek a csövek

Bekerített Jó Szerencsét az Altáró „hátsó” bejáratán

A sorozat folytatódik, a „Lelőhely” következő számában láthatók:

(3) A bányászok munkaeszközei

(4) Föld alatti virágoskert – kristálycsodák a tárókban

Körmendy Regina

*Fényképek: Nagy László, Körmendy Regina,
megadott források*

Téli gyűjtés a Mátyás-hegyen

Február elején már erősen viszketett a tenyerem, sütött a nap, kora tavaszias hangulatot keltve az énekes madarak körében, így gondolkodás nélkül igent mondtam egy a Mátyás-hegyi kőfejtőbe invitáló telefonhívásra. A Budai-hegyekben már csak a reggeli ködtől fehér fák és vékony hófoltok jelezték, hogy nemrég fehér lepel fedte a tájat, a kőfejtőben nedvesen csillogtak még a falak az olvadó hótól. Nem vágytunk különösebben szép leletekre, hiszen ez már csak amolyan gyakorlóbánya (ill. a TIT-esek szilveszteri bálterme), de a nagy törmelékupacban, a nagy tömbök alján kotorászva most is találtunk ezt-azt, ami kedvünkre való volt. Természetesen elsősorban fehér, sárga és barna kalcit jött elő, változatos kristályalakokban és méretekben, sajnos az elhelyezésétől függően itt-ott sérülten. Sok helyen olvastam, hogy a Mátyás-hegy egyes részein rézérc-indikáció látható, ezért nem lepődtem meg, amikor egy vas- és mangánoxidoktól vörösös, fekete darabban előkerültek a malachit zöld porszerű halmazai, egészen apró kristályos kék azuritfoltocskák társaságában. Csak pár mm az egész, de jelzi, hogy van. Meglepetés volt egy sárga kalcittal kitöltött geoda, melynek közepén fehér szálas, nagyon törékeny gipszhalmazok ültek, ezekből később több darabot is fedeztünk fel a jobb oldali nagy barlang alján, ahonnan – mint mindig – egy pár szép sárga, ill. fehér köntösbe öntett szürke barittáblas darab is előkerült. Csak két és fél órát töltöttünk a bányában, de első évi gyűjtésnek ez is nagyon jól esett.

Körmendy Regina

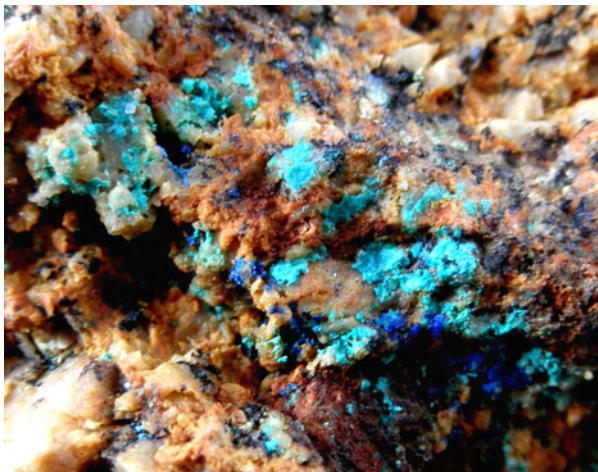
Fényképek: Körmendy Regina

A baloldali bányafal a zúzmarás fákkal

Sárgás-barna 2-generációs kalcit

Azurit és malachit a barlang alatti törmelékből

Színtelen kalcitromboéderek

Fehér gipsz sárga kalcitos üregben (képszélesség 12 mm)

Sárga barithalmaz

Borsókő

Azuritos-malachitos kéreg (képszélesség 5 mm!)

A Kis-Lipót téli ajándéka

A téli hónapok gyakorlatilag alkalmatlanak kiadós gyűjtésekre, különösen a Mátrában, ahol a hótakaró csak akkor olvad el, amikor a Mátraalján már tavasz van. Ezért kicsit meglepődtem, amikor február kellős közepén gyűjtésre invitáltak, ráadásul úgy, hogy mesélték, milyen csúszós a talaj. Gondoltam, akkor is jó kicsit kirándulni, ha nem hason vagy ülepen csúszva kell meddőhányókat megközelíteni, legfeljebb ezt kihagyom.

Kocsival elmentünk a Rudolf-tanyáig, hétágra sütött a nap, de a szél majdnem feldöntött, mikor kilépek az útra. Bár a hótakaró már erősen megfogyatkozott, a talaj még fagyott volt, csak a felső rétege kezdett olvadni, de az út nagy része még árnyékban volt, így biztonságosan tudtunk haladni. Célunk a Nagylápafő II/III-as tárójának meddőhányói voltak, melyek a Nagy-Lipót oldalán, ill. a Kis-Lipót alján helyezkednek el. Nem volt különösen kedvem felmászni a meredek és igen csúszós hegyoldalra, de gyűjtőtársam gyorsan megnyugtatót, iszonyatosan nagy hátizsákjából kivett 2 pár hágóvasat (amivel gleccsert is lehet megmászni) és az egyiket felrakta a cipőmre – így akár 30 fokos szögben is még megállhattam volna, csak hát ugye - minden lépésnél ki is kell húzni ezeket. De fő a biztonság, így csak elkacsáztam velük. A hányót már sokkal jobban benőtte az aljnövényzet, mint 10 évvel ezelőtt, amikor utoljára gyűjtöttem itt, de a lombvesztett bokrok alatt a hányó sokkal nagyobbak tűnt. Mivel még félig fagyott volt, nem is volt olyan büdös, az olajszag csak akkor terjengett, amikor az ember szétütött egy-egy darabot. A hányó feletti hegyoldalon kezdtem, ahol már régebben is találtam fluoritot (csak évek múltán került elő a kiszáradt kőolaj alól) és kb. fél óra kalapálással most is sikerült egy lila és két rózsaszín kristályt kifogni, kis kőolajos kalcitokon ültek és csak a kristályvégek kandikáltak ki a fekete kátrányos mázból. Egy fa tövében azonban megpillantottam egy nagy piszkos fehér kalcitkoloncot, melynek egyik oldala gömbös felületű volt, másik rozsdásbarna a kőolajjal kevert földes limonittól. Nos, ezt a bányamanó (mint olyan sokszor) rakta elém, alig, hogy rámértem az első csapást, széthasadt és a kinyílt üregekben, ill. szemcsésebb részekben színes fészkeket mutatott, zöldek, lilák, rózsaszínek, sárgák – mind-mind fluorit. Nem túl szép, mert alig voltak látható kristálylapok, de ez kit zavar, amikor ilyen leletet tart a kezében?! A kolonc alján limonitos kéreggel bevont üreg nyílt, pár szépen fejlett, 2-3 centis kalcit-szkalenoéderrel, közöttük halvány zöld és fehér fluoritok ültek. És ahogy lenni szokott – a híres „utolsó” csapásnál mind leestek a laza kéregről, de néhány fluorit hozzánőtt a kalcitához és így együtt megmaradtak. A leletet szépen megosztottuk. A vicc az egészben az volt, hogy koloncukat valaki ülőkének használhatta, mert mellette kihúztunk egy üres cigarettadobozt egy pár fagyott csikkel együtt a jég alól – szegény fáradt gyűjtő nem tudta, hogy min ült! Azután folytattuk a keresést, a hányón elég sok, hol szétmálló, hol keményre fagyott, épnek látszó követ szedtünk fel, melyeket szintén vastagon beborította a kátrány, csak a kezünkkel éreztünk, hogy vannak alatta kristályhalmazok. Ezeket úgy, ahogy voltak, becsomagoltuk és hazavittük, majd kiderül, mi van ezeken. A hányótól jobbra érdekes leletet találtam – zöldkövesedett andezitben szép, cm-t is meghaladó jogarkvarcok, ugyanolyanokat, mint régebben a Kis-Lipót előtt az úton lehetett találni. Kerestük a szálban álló kőzetet, amiből kihullott, de első nekifutásra nem találtuk. A hegyoldalon aztán szép kis kvarcos, érces geodák is kerültek elő, így ezekből is begyűjtöttem egy párat.

Gyűjtőtársam délben tovább állt, így kissé morogva, de követtem. Az út addig már sártengerré vált, de felettünk olyan félelmetesen zúgott a viharos szél, recsegték-ropogtak az ágak, hogy tényleg jobb volt elhagyni az erdőt. Végül elérkeztünk a Nagylipót VII/VIII-as táró hányójához és a vaskarmok segítségével pillanatok alatt a tetejére értünk, ahol az utolsó hó kilapátolását követően két gödörben továbbkutattunk. Szép, cm-nél is nagyobb szfaleritek, kvarcra fenn-nőtt kalkopiritok, galenitek jöttek elő – annak ellenére, hogy már gyűjtők hadai tombolták ki magukat ezen a hányón. Mivel a téli napok nagyon rövidek, fél háromkor csomagolni kezdtünk, a szél majdnem lefújta a hányóról, így lefelé félig vitorláztunk.

Otthon aztán kezdődött a fluoritfészkek kisavazása, és a kátrány eltávolítása. Miután a szokásos zsíroldók nem hoztak eredményt, a dm-ben vettem paraffin- és kátrányoldó megtette a magáét és kihozott még egy pár szépséget a fekete máz alól.

Így végül meglelt a híres Béke-tárói fluorit a felszínen is, éveken keresztül hiába kutattuk, nem leltük meg és most elénk terítették. Ilyen a gyűjtőszerencse!

Körmendy Regina

Fényképek: Körmendy Regina

Lila fluorit fehér kalcittal, kőolajjal

Rózsaszín fluorit kőolajos kalciton

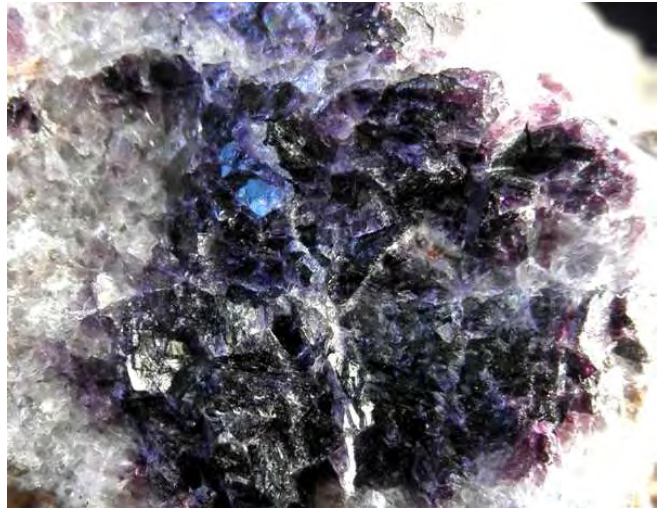
Halványzöld fluorit fehér kalciton, némi goethittel

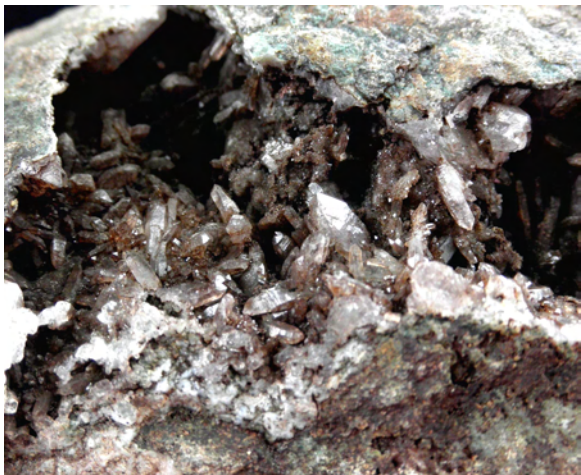
Zöld-lila fluoritfészkek, kalcitból kisavazva

*A kátrányos darab tisztítás után zöld fluorit
(1 cm-es)*

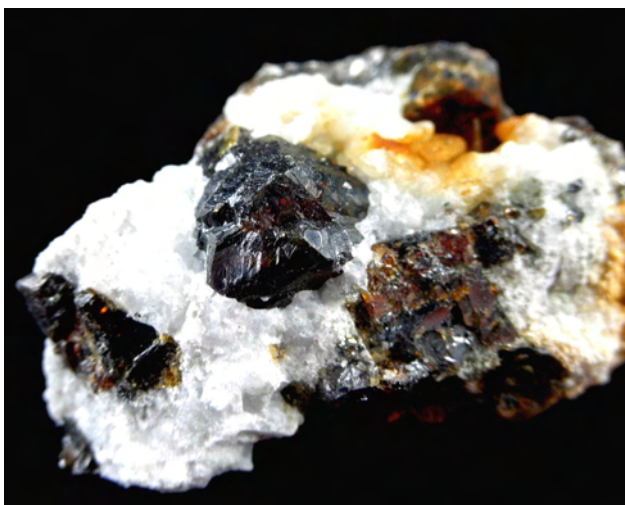
*Lila fluorit fehér fluoritfészekben, a kalcitos
tömbben jött elő*

Nagy kvarcüre zöldköves andezitben

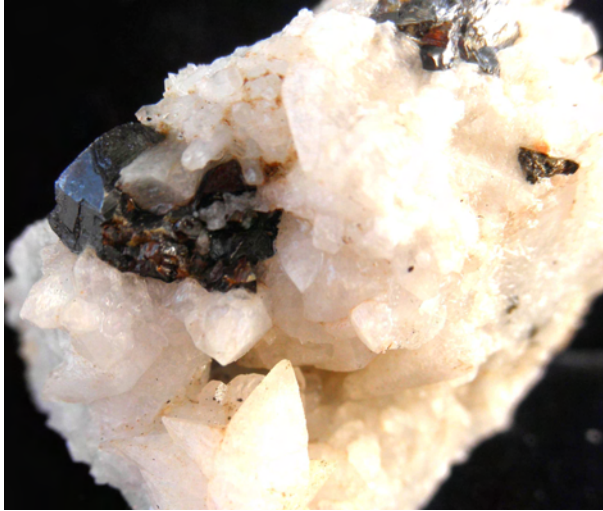
Galenit kalciton

Centis szfalerit kalciton

Kvarcüre, kalkopirittel

Nagy szfalerit kalcitban

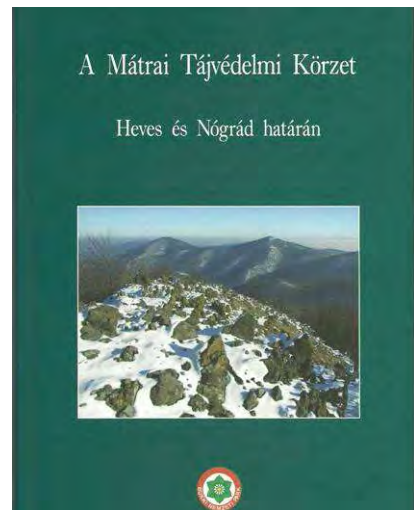
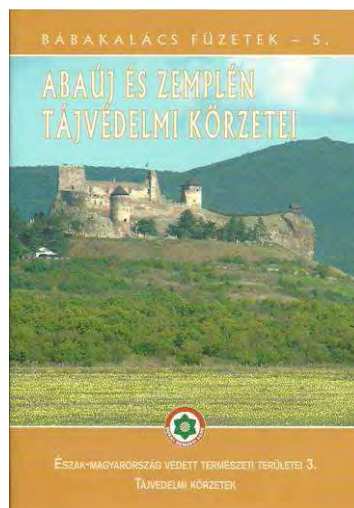
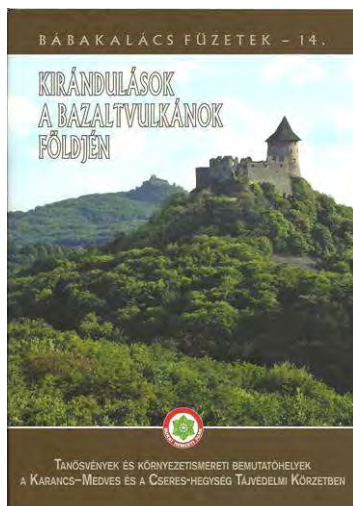
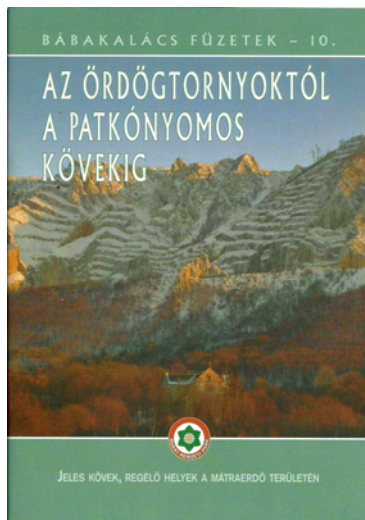
Kvarc, jarosit

Könyvajánló

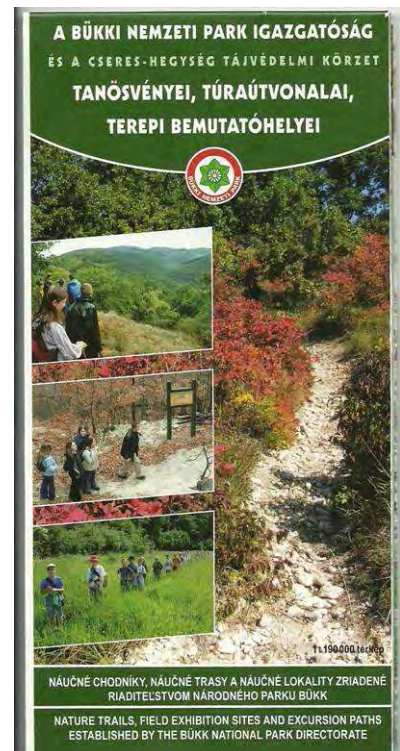
Megjelent a Bükki Nemzeti Park Tájvédelmi Körzeteiről készült könyvsorozat legfrissebb kötete a Mátráról. A kötet a földtani, ásványtani, őslénytani, régészeti, történeti fejezeteken kívül a térség növény- és állatvilágával, néprajzával és sok minden más témával foglalkozik, ehhez társul sok ábra és kép és egy földtani és áttekintő térkép. A kötet kapható a MÁFI könyvtárban (3.500 Ft).

A Bükki Nemzeti Park kiadásában megjelenő Bábakalács-sorozatra szintén a MÁFI-könyvtárban lettem figyelmes, a sorozat a BNP védett értékeit mutatja be, szép fényképekkel és nagyon sok hasznos információval. Minden túravezetőnek szívből ajánlhatom (600 Ft/db) Ehhez kiegészítésként egy könnyen kezelhető térképet is vásárolhatunk (500 Ft), mely tartalmazza a Bükki Nemzeti Park összes tanösvényét, túraútvonalat és terepi bemutatóhelyét.

3 füzet a sorozatból:

Térkép:

Válogatás Tárnoki Pál udvari festők rajzaiból

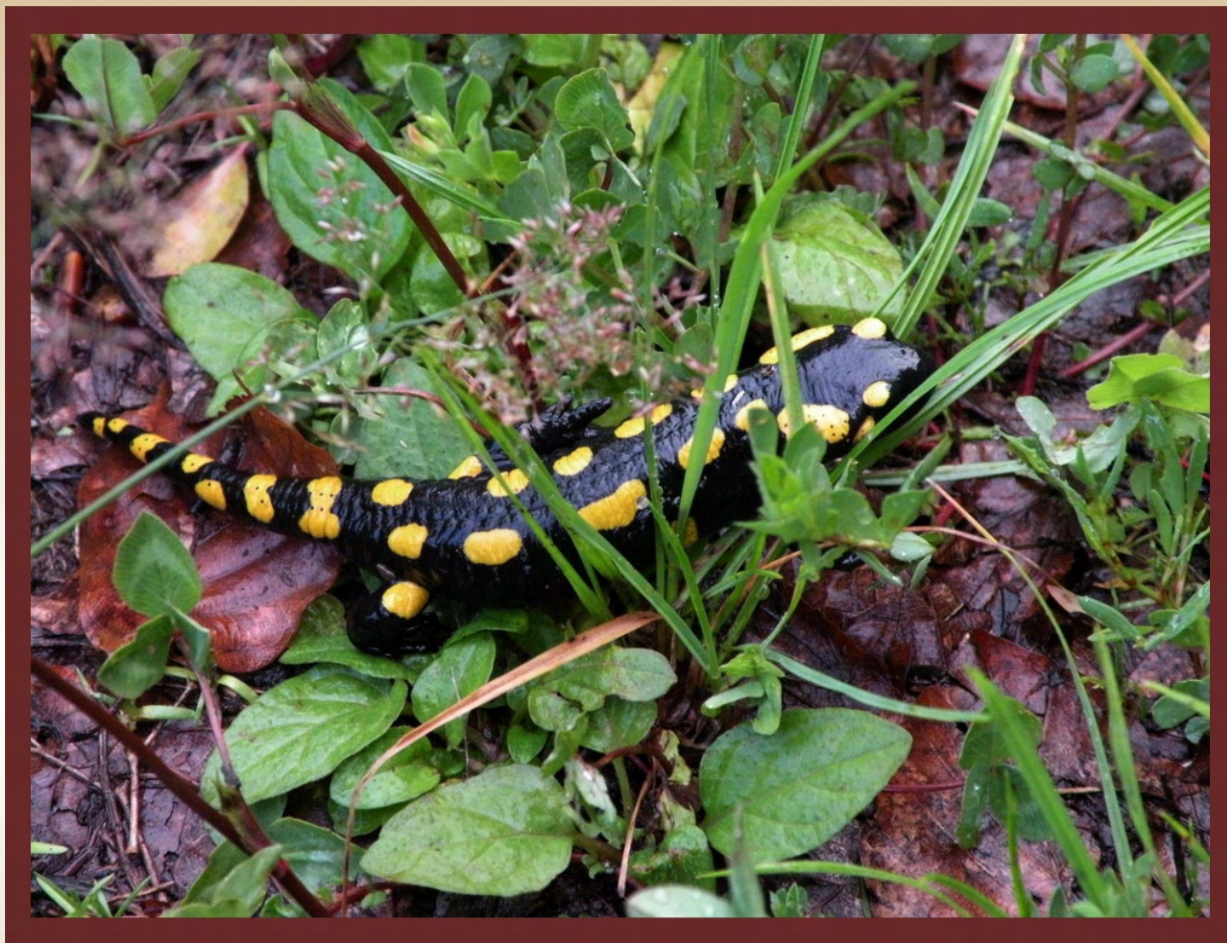

Kezdődik a 2011. évi gyűjtőszезон, mindenkinek Jószereңsét kívánunk, balesetmentes, leletekben gazdag gyűjtést és az olvasótáborosoknak jóleső olvasmányokat!

Lapzárta után érkezett kérés:

Santa Tibor, magyar származású szerb ásványgyűjtő, kapcsolatot keres olyan magyar gyűjtőkkel, akik érdeklődnek Szerbia ásványai iránt és esetleg közös gyűjtőtúrákon is részt vennének. Tibor közvetlen környezetében nincs ásványgyűjtő társaság és nagyon örülne, ha valaki megnézne gazdag gyűjteményét és segítene az ásvány-meghatározásban.

Tibor elérhetősége: stibi@tippnet.rs

Foltos szalamandra, az ércbányák őrzője

Fénykép: dr. Nagy László